

Yitik Bilgi ve Hikmet

Bayram Ali Çetinkaya, Nasihat Yayınları, Ankara 2007, s. X+199

Fatih ÇINAR*

İslâm Felsefesi alanındaki ciddî ve birikimli çalışmaları ile tanınan Bayram Ali Çetinkaya Bey'in son kitabı "Nasihat Yayınları" arasında "Yitik Bilgi ve Hikmet" ismiyle 2007 yılının son günlerinde okuyucu ile buluşma imkânı buldu. Kitap, "Hikmet müminin yitiğidir; onu nerede bulursa alır" prensibinden hareketle meydana getirilmiş, bir nevi İslâm Felsefesi'nin/Medeniyeti'nin hayatın çeşitli alanlarına dâir öz değerlerini gözler önüne seren bir çalışma niteliğini taşımaktadır. Kitabın alt başlığındaki "Kimliğini/Sahibini Arayan Medeniyet" ifâdesi ile de İslâm medeniyetinin ulaştığı yüksek seviyeye, onun İslâm düşüncesinde silik bir duruma gelmesi neticesinde günümüzde ortaya çıkan acı tabloya ve sahipsiz kalan bu medeniyetin esas sahiplerini arar bir durumda olduğuna işâret edilmektedir. Kitap baştan sona incelendiğinde onun, yüzyıllarca yitik medeniyetini arayan İslâm toplumunun oluşturduğu devâsâ medeniyet ve bugün ki İslâm dünyasının içerisinde bulunduğu hâlin sorgulandığı ve bir nevi "nerede yanlış yapıldığı" sorusunun cevabının arandığı bir çalışma olduğu görülecektir.

Bu çalışmada, "İslâm Medeniyeti"nin geçmiş ve kadîm kültür ve medeniyetlerden elde ettiği o muhteşem birikimi ve bu birikim üzerine kendi mayasını çalarak meydana getirdiği, tarihte bir eşine rastlanmayan "İslâm Medeniyeti"nin temelleri, fikrî yapısı ve insanlığa sunduğu hizmetler dile getirilmiştir. Kitapta, aynı zamanda, mutluluğa ulaşan erdemli insanların ahlâkî, siyâsî ve ilmî alanda hem kendini hem de bütün insanlığı yeniden inşâsı bilimsel veriler ile gözler önüne serilmiştir. Bu muhteşem medeniyetin, yaşadığımız çağda ne durumda olduğunu ve onun yokluğunda insanların ne hâle düştüğü de anlatılmıştır. Yazar, çalışmasında, insanları hayran bırakan bu medeniyet anlayışının mimârlarını ve icraatlarını da değerlendirme imkânı bulmuştur.

Yazar, zikredilen hedeflere ulaşabilme, konu bütünlüğünü ve akışını sağlayabilme adına İslâm medeniyetinin temelini oluşturan; "Kur'ân'ın Bilim ve Tefekkür"e bakışını değerlendirerek sözlerine başlamıştır. Burada, birçok Kur'ân âyetinin "düşünmez misiniz?", "akıl etmez misiniz?" şeklindeki uyarıcı ilâhî hitâbının müslümanlarda nasıl bir uyanışa sebep olduğunu incelemeye ve ardından İslâm Medeniyeti'nin inşâ edilmesini, hiçbir canlıya zarar vermeyen mükemmel bilim

* DİB. Kayseri Eğitim Merkezi.

anlayışını, birçok batılıdan önce müslümanlar bilginler/filozoflar tarafından tespit edilen ilmî hakikatleri bir bir sıralamıştır. Bu anlamda müslümanların giriştikleri tercüme faaliyetlerini, eski medeniyetlerin kalıntıları ile kendi birikimlerini sentezleyebilen müslüman aydınların/filozofların meydana getirdikleri gelişmeleri ifade etmiştir. Bu mânâda, Matematik'te Harezmi'yi (ö.847), Fizik'te Kindî'yi (ö.866), Biyoloji'de; Nazzâm (ö.845), Câhız (ö.869) ve Birûnî (ö.1061) gibi İslâm ulemâsının batıdan yüzyıllar önce ilimde ulaştıkları seviyeyi hatırlatmıştır.¹

Bu tespitlerinin ardından yazar, "*İslâm Bilginlerinin Bilim Dünyasına Kazandırdıklarından Kesitler*" başlığı altında biraz daha detaylı bilgiler sunmuştur. Bu çerçevede, yirmi ciltlik "*Kitâbü'l-Hâvî*"nin yazarı Ebu Bekir er-Râzî'nin (ö.925) ve İbn-i Sînâ'nın(ö.1037) Princeton Üniversitesinin kilisesinin önündeki büstlerinin çok mânidâr olduğunu ifade etmiştir. Çeşitli dinî meseleleri için Matematik ilmine yönelen İslâm bilginlerinin bu ilim dalına olan katkılarını müşahhas hâle getirmiştir. Bu cümleden olarak, Harezmi'nin daha dokuz yaşında iken rakamların sembollerini tespit ettiğini ve matematik için hayâtî bir öneme sahip olan sıfırın yine Harezmi tarafından keşfedildiğini anlatmıştır.² Tıp ilminde İbn Sînâ'nın "*Kânûn fi't-Tıb*" adlı eserinin Avrupa'da defalarca baskısı yapılarak okutulduğunu, Akşemseddin'in (ö.1459) "tohum" şeklinde tarif ettiği mikropların ilk mücidi olduğunu ve İbn Nefis'in (ö.1288) küçük kan dolaşımını yani kalp ve akciğer arasındaki dolaşımı keşfettiğini anlatmıştır.³ Bu ilimler içerisinde, sarf edilen emek ve ulaşılan yüksek seviye itibarıyla diğerlerinden önde olan "Tıp İlmi"ne ve bu ilmin gelişmesine sebep olan müslüman bilim adamlarına "*Doğunun Özgün Sanatı İslâm Tıbbı*" başlığı altında uzun uzun değinmiştir. Burada özellikle "Tabip, Hekim ve Hakîm" kavramlarının ilişkilerine dikkât çekerek bu sanatta müslüman bilim adamlarının hangi anlayış ile bu ilim dalında zirveye çıktıklarını belirtmeye çalışmıştır.⁴ Bu noktadan sonra, çalışmanın bel kemiğini oluşturan "*Felsefe ve Hikmet*" kavramlarını incelemeye başlamış; felsefeyi, hikmetin sevgisi olarak kabul eden yazar, felsefe ve hikmet arasındaki sıkı ilişkiyi gözler önüne sermeye çalışmıştır. Hikmetin; faydalı amele götüren ilim, ilme dayalı olarak ortaya konan faydalı amel, ilimde ve amelde sağlamlık anlamlarına geldiğini ve hikmete erebilmek için ciddi ve sonunda temiz akıl ve kalbe ulaşılan bir tefekkür sürecinden geçilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Bu tefekkür sürecinin sonunda "Hakîmlik" sınıfına ulaşan kişinin özelliklerini ise şu satırlarda dillendirmiştir. "Hakîkî filozof, bedenleri tedâvî edip şifâ bulmalarına vesîle olduğu gibi, öncelikle kendi nefsini eğitmek amacıyla yeri geldiğinde mübah olan hazların birçoğunu terk edebilir.

¹ Bayram Ali Çetinkaya, *Yitik Bilgi ve Hikmet*, Nasihat Yayınları, Ankara 2007, s.1-6.

² Çetinkaya, age, s.7-12.

³ Çetinkaya, age, s.13-18. Burada İslâm bilginlerinin çeşitli bilim dallarında bilim dünyasına yaptıkları katkılarının detaylarını görmek mümkündür.

⁴ Çetinkaya, age, s.19-32.

Sonra da hayat ve servetin girdabında boğulan erdemleri ve ilâhî ilkeleri unutan ve kaybedenlere her iki âlemin kapılarını açan ebedî formülleri veren ve doyumsuz iksiri sunabilendir”⁵ “Hikmet” kavramının zengin anlam dilimlerini Kur’ân ve Sünnet açısından değerlendirdikten sonra “*Hikmet’in İslâm Coğrafyasındaki Yolculuğu*”na da bir göz atmış, burada hikmetin iki kaynağı Kur’ân ve Sünnet’i, önceki nesillerden müslümanlara intikâl eden hikmet bilgisini, hayranlık verici bir şekilde, müslümanların dillerine çevirerek dünyanın en büyük tercüme faaliyetlerini ve oluşturdukları “İslâm Medeniyeti” ile “Sömürge Medeniyeti” olarak isimlendirdiği batı medeniyetinin bir kıyaslamasına da yer vermiştir.⁶

Kitabın en önemli bölümlerinden bir tanesi de “*Din İle Felsefenin/Hikmetin Sütkardeşliği mi? yoksa Felsefe Dinden Çıkarır mı?*” başlıklı yazının yer aldığı kısımdır. Çalışmanın bu kısmı, felsefeyi yıllarca dışlayan ve onunla meşgul olmayı mübah görmeyen kesimlere verilmiş bir cevap niteliğindedir. Yazara göre, din felsefesiz felsefe de dinsiz kalmaz. Çünkü filozoflar evrensel bir dile ulaşabilmek için felsefe ile uğraşmalıdırlar ki bu da felsefe ile dinin hem konu hem de amaçları itibarıyla uygunluk arz ettiğinin bir göstergesidir.⁷ Yazar, burada felsefe karşıtlığının sebepleri üzerinde durmakta ve hikmeti/felsefeyi İslam dünyasını terk etmesi neticesinde başına gelenleri zikretmektedir.

Kaybedilen değerler olarak zikrettiği “*Tefekkür, Tezekkür ve Arınma*” fiilleri üzerinde duran yazarımız, bu konuları İslâmî açıdan inceleyerek felsefeyi terk etmenin İslâm dünyasına mâl olan ağır faturasına işâret etmektedir.⁸ Ayrıca “*Beytü’l-Hikme*” de bütün dünyayı kendisine hayran bırakan faaliyetleri enine boyuna inceleyen yazarımız, buradaki faaliyetlere verilmesi gereken değeri hatırlatmaktadır.⁹

Kâtip Çelebî’nin: “Sabit b. Kurrâ’nın çevirileri olmasaydı kimsenin felsefe/hikmete dâir kitaplardan faydalanamayacağı söylenirdi” ifâdelerini ve Sabit b. Kurrâ’nın, halife Me’mûn ile arasındaki ilişkiyi de İslâm Medeniyeti’nin/Hikmeti’nin hoşgörüsünün bir delili olarak sunulmuştur.¹⁰ Ardından ünlü mütefekkir Farâbî’nin “*Erdemler Şehrini*” müslümanların hikmet birikiminin bir yansıması olarak takdim edilmiştir. Bu erdemli şehrin “*Erdemli Yönetici*”sini de tasvîr eden Farâbî’nin dilinden günümüze önemli mesajlar gönderen çalışma, sıkıntı ve çile yumağı hâline gelen şehir yaşantımızın nasıl erdemli bir hâle getirebileceğine dâir ipuçları da vermektedir.¹¹

⁵ Çetinkaya, age, s.32-38.

⁶ Çetinkaya, age, s.38-46.

⁷ Çetinkaya, age, s.46-56.

⁸ Çetinkaya, age, s.56-64.

⁹ Çetinkaya, age, s.64-76.

¹⁰ Çetinkaya, age, s.76-84.

¹¹ Çetinkaya, age, s.85-100.

Yazar, eserin devamında, büyük sosyolog İbn Haldun'un (ö.1406) meşhûr eseri "*Mukaddime*"den hareketle besinlerin canlılar üzerindeki etkisini kaleme almıştır. İslâm medeniyetinin ulaştığı seviyeyi ve günümüz insanının sıkıntılarla boğuşan bir tip olmasına sebep olan yanlış beslenmenin hikmetli bir gözle ne ifade ettiğini değerlendirmiştir.¹² Akabinde bir gönül sultanı olan "*Hacı Bektaş-ı Velî'nin Gönül Dünyasında İnsan Sevgisi'ni*" irdelemiş, günümüze, "İnsanı insan olduğu için sevebilmeliyiz" mesajını vermiştir. Hemen devamında bu büyük velînin de beslendiği en önemli kaynak olan Hz. Peygamber'in nasıl bir müsamaha ve barış peygamberi olduğunu ifade etmiş, bunun en güzel örneği olan Mescid-i Nebevî'de Hıristiyanların yaptığı âyinlerini dile getirerek bu tespitlerini müşahhaslaştırmıştır.

Eserde, hikmetin önemli taşıyıcılarından birisi olan Hz. Ali'nin, siyâsî alandaki öğütlerini de görmek mümkündür. Son olarak hikmet halkasının kutlu temsilcilerinden olan Hz. Mevlânâ'nın hikmete kavuşmasına vesîle olan semâ icraatı da değerlendirilmektedir. Semânın bütün yönleri ile değerlendirilmeye çalışıldığı bu başlık altında, semânın; tefekkür, tezekkür ve vuslat üçgeninde görünmeyen âlemin kapılarını açan ve evrenin dansına ortaklık şuurunu kişide ortaya çıkan yönlerine vurgu yapılmıştır.

Tabii ki eserin bütün mesajlarını bu sınırlı yazımızda ifade edebilmemiz mümkün değildir. Ancak eserden şu can alıcı sonuçları çıkarmamız rahatlıkla mümkündür:

Yitik bilgileri olarak hikmeti geçmişte arayan ve bu uğurda ulaşılması güç dereceler elde eden ama hikmetten uzaklaşması neticesinde zor günler geçiren İslâm dünyasına yeniden aslına dönmesi uyarısı yapılmıştır. İslâm Medeniyeti'nin hayatın bütün alanlarına sirâyet eden yaşamı anlama ve anlamlandırma çabasının bir hulâsası sunulmuştur. Sahibini arayan medeniyetin mimârlarını bu başarıya götüren incelikler, içerisinden çıkılmaz hâle gelen günlük hayatımızı mutlu ve huzurlu kılacak ilkeler kitabın yaprakları arasına ustaca serpiştirilmiştir. İslâm'ı hayatın dışında gören ve onu soyut bir anlayış olarak değerlendiren bu nedenle çağın gerisinde bulunmaya mahkûm kalan temelsiz ve mesnetsiz düşüncelerin yanlışlığına vurgu yapılmıştır.

Bu temel mesajlar doğrultusunda gerek baskısı ve gerekse de akıcı üslûbu ile kaybettiği medeniyeti araması gerektiğine inanan ve medeniyetin asıl kaynaklarını doğru okumaya çalışan herkesin başvuracağı bir kitaptır; "Yitik Bilgi ve Hikmet".

¹² Çetinkaya, age, s.100-110.